

עלון שבועי נחלת שמואל

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע
מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת נח תשע"ב

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
או למייל chagitben@neto.net.il וכן בת.ד. 41072 ירושלים.

הנושא: האם מעשה בשר ודם עדיף או מעשה שמים עדיף

וכתב החתם סופר (בפרשתינו דף כ"ב ע"ב) שמחמת שלא הוכיח נח את בני דורו, נענש שניצל מן המבול רק על ידי שנסגר בתוך התיבה שנה תמימה, שהרי הרבה דרכים למקום להצילו מן המבול בלי שיצטרך להיות סגור בתוך התיבה עם חיות ובהמות. וז"ל: נראה לי כי נח ובניו וכל אשר אתו היו בעונש, מה שהיו אסורים בבית הכלא הזה בתיבה ונצטערו בה בלי ספק, והיה משפטם שנה תמימה ואחר כך הורשו לצאת, לא קודם. עכ"ל.

ולפי דרכינו יש לפרש, הגמרא במסכת בבא בתרא (י.) מביאה, תניא היה רבי מאיר אומר, יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך, אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסן? אמור לו, כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? אמר לו: כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם וכו'. יעו"ש המשך דברי הגמרא.

וכתב על כך בספר תולעת שני (להגאון רבי אברהם פינסו זצוק"ל פרשת וידא דף י"ב ע"א), ששאלת טורנוסרופוס בענין הצדקה היתה לשיטתו שמעשה שמים עדיף, ולכן אם הקב"ה ברא אדם שיהיה עני, אין לבשר ודם להתערב במעשה שמים ולתת לו צדקה. אולם רבי עקיבא סבר, שמעשה בשר ודם עדיף ומתפקידנו לפרנסו ולזון אותו.

ועל פי זה הוא מבאר את דברי חז"ל (כתובות סח.): כל המעלים עיניו מן הצדקה, כאילו עובד עבודה זרה. כי אם נמנע מלתת צדקה מוכיח שהוא סובר כשיטת הגויים שמעשה שמים עדיף ועל הקב"ה כביכול מוטל לפרנסו, ובזה נחשב כמודה בעבודה זרה, שסובר כדברי הגויים שאם אין רצונו יתברך בעבודה זרה למה אינו מבטלה.

המדרש תנחומא (פרשת תזריע סימן ה') מביא מעשה, ששאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: איזו מעשים נאים, של הקב"ה או של בשר ודם? אמר לו רבי עקיבא: של בשר ודם. טען כנגדו טורנוסרופוס: הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם! השיב לו רבי עקיבא: לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו, אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם. שאל טורנוסרופוס: למה אתם מולין? ענה לו רבי עקיבא: הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה. הביא לו רבי עקיבא שבלים וגלוסקאות ואמר לו: אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם וכי אין הגלוסקאות נאים יותר מן השבלים. עכ"ל המדרש.

וכתב על כך החיד"א בספרו ראש דוד (בפרשתינו דף כח סוע"ב), שנחלקו רבי עקיבא וטורנוסרופוס מעשה מי עדיף, האם מעשה שמים או מעשה בשר ודם, הגויים טוענים מעשה שמים עדיף ואם הקב"ה אינו חפץ בעבודה זרה היה לו לבטלה, ואילו עם ישראל סוברים שמעשה בשר ודם עדיף ולכן על האדם לעקור ולשרש את העבודה זרה מן העולם.

והוכחה שמעשה בשר ודם עדיף, מכך שהאדם נולד ערל ועליו להשלים את עצמו על ידי מילתו.

והנה במדרש תנחומא (בפרשתינו סימן ה') מובא, כי נח היה אחד משבעה שנולדו מהולים. נמצא, כי נח לא היה לו מהיכן ללמוד שמעשה בשר ודם עדיף וסבר שמעשה שמים עדיף.

מטעם זה לא דאג נח להחזיר את בני דורו בתשובה, ולא הוכיחם על מעשיהם הרעים, כי סבר שעל הקב"ה להעלות רוח ממרום להחזירם בתשובה, ולא תלוי הדבר במעשה בשר ודם.

נמצא, כי מצות צדקה מוכיחה שמעשה בשר ודם עדיף.

לכך, נח שנולד מהול וטעה וחשב שמעשה שמים עדיף, נצטווה לשהות י"ב חודש בתיבה ולזון ולפרנס את החיות והבהמות ולעשות עמם צדקה, וכדברי המדרש שוחר טוב (תהילים מזמור ל"ז): ... כשאמר (אברהם) למלכי צדק, כיצד יצאתם מן התיבה? אמר לו: בצדקה שהיינו עושים. אמר לו אברהם: וכי מה צדקה היה לכם לעשות, וכי עניים היו שם, והלוא לא היה אלא נח ובניו, ועל מי הייתם עושים צדקה? אמר לו: על החיה והבהמה והעוף, לא היינו ישנים כל הלילה, אלא היינו נותנים לפני זה ולפני זה. פעם אחת איחרנו את עצמנו ויצא אבי משובר. ע"כ.

לאור דברינו יבואר עוד ענין נתינת צדקה בחנוכה, כמבואר במג"א (תחילת הלכות חנוכה, ריש סימן תר"ע) וז"ל: נוהגין הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים, ובספר חנוכת הבית כתב טעם לזה. עכ"ל. וכן כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער המפקד פרק ראשון) וז"ל: בגודל מעלת נתינת הצדקה בשמונת ימי חנוכה אלו יותר מבכל השנה, הובא בספרים, כי ימים אלו מסוגלים מאוד לתיקון פגמי נפשו בנתינת הצדקה, וביחוד ללומדי תורה להחזיקם. ובודאי מי שיעיין בזוה"ק ובתיקונים ובכתבי האריז"ל ויתבונן שורש הדברים בימים אלו במידות וספירות העליונים הקדושים וכו', יתבונן ג"כ גודל מעלת התיקון של נתינת הצדקה בימים אלו, וגודל המעשה יותר מן העושה. עכ"ל.

ולדברינו ביאורו, כי היוונים אשר טמאו את השמנים לבל ידליקו נרות המנורה וכן ביטלו מצות מילה, טעם אחד היה להם, להראות שאין מעשה בשר ודם עדיף, שכן המילה מוכיחה שמעשה בשר ודם עדיף כנזכר. וכן נרות המנורה, דהנה כבר הקשו חז"ל על שציוה השי"ת על הדלקת נרות בבית המקדש "וכי לאורה הוא צריך" (שבת כ"ב), אלא חפץ השי"ת במעשיהם של בשר ודם ועדיפים לו על מעשה שמים. וזאת רצו היוונים לבטל, ולכן טימאו את כל השמנים לבל ידליקו את המנורה.

לכן בחנוכה שבו רוצים אנו להפר טענתם ולהוכיח כי מעשה בשר ודם עדיף, לכן אנו מרבים בימות החנוכה, בנתינת צדקה, אשר מגלה בנתינה זו כי מעשה בשר ודם עדיף.

נחזור עתה לפרשת נח, התורה מספרת כי לאחר שיצא נח מן התיבה מיד פנה ונטע כרם (ט', כ'): "ויחל נח איש האדמה ונטע כרם וישת מן היין וישכר וגו'". ולכאורה מה ראה נח שמיד עם יציאתו מהתיבה

החליט לעשות יין, וכי לא מצא משהו אחר חשוב יותר?

אלא היין מסמל שמעשה בשם ודם עדיף, שכן יצירת היין היא רק על ידי בשר ודם, כי מכוונס הוא בין ענבי הגפן, ועל האדם לסחוט את הענבים וליצור מהם יין. נח, כאשר נתגלה לו בקיום מצות צדקה בתיבה כי מעשה בשר ודם עדיף, מיד עם יציאתו יצר יין, כדי לרמוז שאכן קיבל את המוסר השכל ממעשה הצדקה וחזר מטעותו שמעשה שמים עדיף.

והנה הראשונים דנים מהו הטעם לברכת היין לאחר המילה (עי' בית יוסף יו"ד סימן רס"ה), אולם לדרכינו מבואר היטב, כי המילה והיין טעם אחד להם, ששניהם מרמזים כי מעשה בשר ודם עדיף.

על פי יסוד זה יתבאר מאמר פרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ג) וז"ל: לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס, זה זכור לשמור ולקדש את יום השבת, וזה זכור להשמיד ולהכרית את כל זרעו של עמלק וכו'. ע"כ. והיינו שהשבת נמשלה לכוס של יין ואילו עמלק נמשל לכוס של חומץ, וצריך ביאור מה עניינו (עי' בספה"ק שם משמואל פרשת תצוה תרע"ב, ותר"פ מה שביאר בזה).

אלא מובא בספר אש דת (פרשת כי תצא) להסביר דברי המדרש תנחומא (פרשת כי תצא סימן י'), שעמלק היה חותך ערלות ישראל וזורקן כלפי מעלה, והיה אומר טול מה שבחרת. ומבאר, על פי היסוד הנזכר כי הגויים טוענים שמעשה שמים עדיף ועל כן אם הקב"ה אינו חפץ בעבודה זרה היה עליו לבטלה. אולם במצות מילה שהקב"ה ברא את בני האדם ערלים, מתברר כי מעשה בשר ודם עדיף. לכן עמלק היה חותך המילות וזורקן כלפי מעלה ואומר טול מה שבחרת, שהרי מי שעובד עבודה זרה וטוען מעשה שמים עדיף אין לו למול את עצמו.

נמצא, כי היין שיצירתו נעשית על ידי בשר ודם, מכחיש את טענתו של עמלק, לכן נמשל עמלק לכוס של חומץ.

ואילו שבת נקראת כוס של יין, על פי מה שכתב בספר פרי העץ (סוף פרשת וילך), בענין שבת קודש, כי על אף ששבת קבוע וקיימא, מ"מ חפץ הקב"ה שיהיה התעוררות על ידי מעשינו ולכן מזמרין שירות ותשבחות להקב"ה, ועל ידי זה ממשיכין את קדושת השבת עלינו. נמצא כי גם השבת מגלה שמעשה בשר ודם עדיף, ולכן דומה היא לכוס של יין.